

VIDA ISTVÁN KORNÉL

„A régóta elnyomottak barátai”

Magyar katonák az észak-amerikai polgárháború néger ezredeiben^{*}

„Olyan tisztjeitek vannak, akik hisznek abban, hogy férfiként tudtok küzdeni. Maguk mögött hagyták otthonaikat, hogy eljöhessenek közétek. S tették mindezt annak tudatában, hogy a lázadó kormány felakaszthatja őket, amennyiben fogságba esnek. S mindezt miért? Mert eltökéltek, hogy katonának képezzenek ki benneteket.”

(Zulavsky László 25. Általános Parancsa a fekete katonákhoz, 10. Ezred, Corps d’Afrique, 1863. augusztus 7.)

A magyar katonák amerikai polgárháborús szerepvállalása az amerikai-magyar történelmi kapcsolatok egyik legendás fejezetének számít. Ugyanakkor, ami a téma feldolgozását illeti, Pivány Jenő, Vasváry Ödön és Ács Tivadar² egyaránt túlmisztifikálták a magyarok részvételét mind létszámukat, mind pedig a részvétel történelmi jelentőségét tekintve. Különösen az előbbi két amerikai-magyar szerzőnél tapintható ki az a motiváció, hogy saját – szó mi szó, meglehetősen széthúzó és sporadikus – amerikai-magyar közösségük legitimitását igyekeztek erősíteni azzal, hogy bizonyítják: a 19. század derekán Amerikában menedéket találó magyarok akár leckét is adhattak volna a tengerentúlon demokráciából és az egyéni szabadságjogok tiszteletben tartásából. Azt is hangsúlyozták, hogy a magyarok feltétlenül kitűntek más korabeli, Amerikában élő nemzetiség közül, hiszen számbeli jelenlétükhöz képest a legmagasabb arányú volt részvételük a konfliktusban, s közülük került ki arányában a legtöbb tiszt is. Nem véletlen az sem, hogy szinte teljesen figyelmen kívül hagyták azokat a magyarokat, akik a Konföderáció ügyét támogatták fegyverükkel (Vasváry például könyvének a *Lincoln’s Hungarian Heroes* [Lincoln magyar hősei] címet adta).

^{*} A tanulmány megírásához több ösztöndíjat vettem igénybe. Két alkalommal (2002, 2006) a berlini Freie Universität Kennedy Intézete ösztöndíja keretében végeztem kutatásokat. 2003-ban a Fulbright Foreign Scholarship Board támogatásával a University of Maryland vendégkutatója voltam, illetve 2006-ban a European Association for American Studies részesített támogatásban (Transatlantic Grant). Mindannyiuknak nagyon hálás vagyok a támogatásukért.

¹ General Order No. 25. Col. L.L. Zulavsky, 10th Regiment Corps d’Afrique, LA, 1863. augusztus 7., Berlin, Ira, Reidy, Joseph P., Rowland. Leslie S. (eds.): *The Black Military Experience*. Series 2 of *Freedom: A Documentary History of Emancipation, 1861–1867*. New York, 1982. 599f.

² Ács Tivadar: *Magyarok az észak-amerikai polgárháborúban 1861–65*. Budapest, 1964.; Pivány, Jenő: *Hungarians in the American Civil War*. Cleveland, 1913.; Vasváry Ödön: *Lincoln’s Hungarian Heroes. The Participation of Hungarians in the American Civil War*. Washington, D.C., 1939.

A modern polgárháborús kutatások, az egyes nemzeti csoportokhoz tartozó bevándorlók szerepvállalásának (át)értékelései és végül a Kossuth-emigrációval kapcsolatos ezirányú vizsgálataim azonban azt bizonyítják, hogy a fent említett megközelítés több elemében is felülvizsgálatra szorul. Az amerikai népszámlálási adatoknak, a bevándorlókat szállító hajók utaslistáinak szisztematikus vizsgálata sokkal pontosabb becslésekre ad módot az Egyesült Államokban letelepedett magyarok számát illetően, s a polgárháborús levéltári források kiterjedt kutatása is objektívabb elemzés ígérletét hordozzák. E cikk keretei nem teszik lehetővé ezeknek az eredményeknek a részletes ismertetését, azonban néhány megjegyzést feltétlenül tennünk kell a későbbi gondolatmenet megértéséhez. Az 1860-as népszámlálási adatok arra engednek következtetni, hogy az Egyesült Államokban akkor élő magyarok száma semmiképpen sem volt több 3000-nél, azonban ebbe már a kiskorúak, illetve az idősebb korú eltartottak is beleszámítanak. Ezen a ponton válik értelmezhetetlenné Ács Tivadár becslése, aki szerint az amerikai polgárháborúban 5000 magyar fogott fegyvert(!), de semmiféle alapunk nincs arra sem, hogy Pivány és Vasváry valamivel alacsonyabb, ám még mindig erősen túlzó 800-as létszámát elfogadjuk.³ A források alapján mintegy 120 dokumentálható magyar résztvevője volt a konfliktusnak, illetve további 20 olyan katona van, akinek pontos nemzeti hovatarozása még nem bizonyított. Fontos azt is kiemelni, hogy korántsem csak az északi hadsereget erősítették magyar katonák, hiszen a Konföderáció hadseregében is mintegy 15 magyar szolgált, ami tekintve a déli államokban élő, egyébként is kevesebb magyar származású lakost, korántsem jelentett nagyságrendekkel alacsonyabb résztvételt, mint az Unió esetében.⁴ Ez a tény pedig szükségszerűen azt is jelenti, hogy a katonák motivációi is felülvizsgálatra szorulnak, hiszen aligha hihető, hogy a nagyon is hasonló „kulturális csomaggal” érkező Kossuth-emigránsok közül lett volna olyan, aki az Északot támogatja fegyverével, mások pedig a Délt, amennyiben elfogadnánk azt az erősen leegyszerűsített képletet, hogy a reformkor liberális értékrendjével, demokratikus eszméivel felvértezett ex-Kossuth katonák a rabszolgaság antagonistikus intézménye ellen ragadtak kardot. Pivány és Vasváry értelmezése egyértelműen a polgárháború okainak elavult, szimplifikált olvasata, amelynek felülvizsgálata saját történészgenerációkra vár. A motivációk között sokkal nagyobb teret kell kapnia a „fogadott haza” iránt érzett lojalitásnak, a kalandvágynak, néha pedig bizony az egyéni anyagi nyereségnek is.

Természetesen mindez korántsem jelenti azt, hogy a rabszolgaság kérdése mellékes lett volna a harcoló magyar tisztek és katonák számára, csupán annak kizárólagos jellegétől kell eltekintenünk. Az alábbiakban olvasható tanulmányomban a magyarok „különös intézményhez” való hozzáállását kívánom nagyító alá venni, s azokat a katonákat állítom a dolgozat középpontjába, akik az úgynevezett színes (fekete vagy néger) ezredekben (USCT – United States Colored Troops) vállaltak és teljesítettek szolgálatot.

„A láncok csörgése” – a magyarok és a rabszolgaság intézménye a 19. század derekán

A reformkor magyarjai különös kettősséget láttak a korabeli Egyesült Államokban. Egyrészt a „Demokrácia Ifjú Óriását”, ahogyan Wesselényi Miklós nevezte, amely mindazt tesztelte meg, amiért ők előbb politikai síkon harcoltak, majd fegyvert is ragadtak. Másrészt

³ Ács: *Magyarok*, 22–23.

⁴ A Konföderáció területén letelepedett magyarok rövid történetét illetően lásd Vida István Kornél: *Magyar katonák a Konföderáció hadseregében: Estván Béla szélhámos pályafutása*. In: *Gyarmatokról Impérium. Magyar kutatók tanulmányai az amerikai történelemről*. (Szerk. Frank Tibor) Budapest, 2007. 72–87.

viszont nem értették, hogy a szabadság földjén hogyan létezhet egy olyan igazságtalan, sőt intézmény, mint a rabszolgaság. Kevés magyarnak adatott meg ebben az időben, hogy személyesen gyűjtsön benyomásokat a tengerentúlon, ezért vált igazi sikerkönyvvé Bölöni Farkas Sándor útleírása, amely *Utazás Észak-Amerikában* címmel 1834-ben jelent meg. Az első rabszolgáárverés hirdetését olvasva Bölöni az alábbiakban fogalmazta meg vegyes érzelmeit Amerikával szemben: „Mintha jégkéz vonult volna el szívemen ennek olvasására! s tehát rabszolgák országába érkeztünk! – sóhajtottam bánatomban. [...] Miután láttam e nagy haza konstitúciójából folyó példátlan szabados polgári életet, mindenben a természet törvényein alapított elveit, az emberiség mívelődésére szentelt annyi intézeteit – mindig megfoghatatlan volt előttem a felséges teória s e gyalázatos praxis közti nagy ellenkezőség!”⁵

Bár a magyarok tudatában természetesen szerepelt ez a kép is Amerikáról, ám az 1848–1849-es szabadságharc bukása után sokan kényszerültek a tengerentúlon keresni menedéket, s nem nagyon tudunk olyanról, aki a rabszolgaság intézménye miatt érzett idegenkedése miatt ne kelt volna át az Atlanti-óceánon. Ellenérzéseiknek viszont sokan hangot adtak. Madarász József, aki ugyan csak rövid látogatásra érkezett, így fogalmazta meg reakcióit Amerika partjait megpillantva: „Szívélyesen üdvözlém hajónkról Amerikát, s virágzást kívántam e honnak, a melynek intézményei, egyetlen kivétellel oly emberiek. Egyetlen kivétellel! – igen, a rabszolgaság létezése benned, Amerika, ellenkezik intézményeid szellemével; szégyene nagyságodnak, és szennyfolt szabadságodon. [...] Ha méltó helyedet el akarod foglalni Amerika, e szennyfoltot el kell törölned.”⁶ Később egy vonaton utazva rabszolgákat szállító déli ültetvényest látott, s indulatosan fakadt ki: „A félhomályban lánczok zörgése riaszt fel, s látom, hogy fehér emberek egymáshoz lánczolt szerecsen férfiakat s nőket szállítottak a kocsiban, s szállíttatnak a vonal állomásain.

Fölríadt emberérzetem. Ily lealázása az embernek színikülönbség miatta, szabad hazában. Arcom kigyúlt! Felháborodott lelküetem, szégyeneltem a szabadság örve alatti e rablánczokat, hogy nem téphetem szét a szerencsétlenekkel, s nem alázthatnak porrá azok, a kik így másokat megaláznak.”⁷

A magyarok elsősorban úgy tudtak tiltakozni a rabszolgaság igazságtalanságai ellen, hogy igyekeztek nem költözni olyan államokba, ahol a rabszolgaság vagy az ültetvényes gazdálkodás fizikai jelenlétével nap mint nap szembesülniük kellett volna. Így például Újházy László is sokáig halogatta a délre költözést. Az éghajlat ott sokkal inkább kedvezett volna a mezőgazdasági termelésnek, ám a rabszolgaságot elveivel túlon túl ellenkezőnek tartotta ehhez.⁸ Hozzá hasonlóan viszonylag kevés magyar telepedett le valamely déli államban. Az 1860-as népszámlálási adatok alapján mintegy háromszáz magyar élt a későbbi Konföderáció valamely államában, ami alig éri el az Egyesült Államokban élő magyarok összlétszámának 10%-át. Ez persze nem magyarázható kizárólagosan saját döntésükkel. Hasonló arányok mutathatók ki más etnikai csoportok esetében is, s ebben mindenképpen szerepet játszott az a tény is, hogy a Dél társadalma sokkal kevésbé volt befogadó a bevándorlókkal szemben, mint Északé.

Mindezzel együtt a rabszolgasággal kapcsolatos vélemények teljes spektrumára találunk példát az 1850-es években Amerikában élő magyarok között. A magyar születésű, harminc-

⁵ Bölöni Farkas Sándor: *Utazás Észak-Amerikában*. Budapest, 1984. 467–468.

⁶ Madarász József: *Emlékirataim, 1831–1881*. Budapest, 1883. 297.

⁷ Madarász: *Emlékirataim*, 312–313.

⁸ Újházy levele Beöthy Ödönnek, megjelent a Pesti Napló 1850. december 14-i számában. Idézi: Ács Tivadar: *New Buda*. Budapest, 1941. 130.

nyolc éves Brock Zsigmondnak az Alabama állambeli Lawrence megyében 1860-ban 240 acre nagyságú ültetvénye volt, amelyhez tizenkét rabszolgát birtokolt (hat felnőtt és hat gyermek). Mindez azt jelentette, hogy Brock egy kicsivel az átlag fölötti rabszolgavagyonnal rendelkezett, s jellemző módon tőkéje zöme ebben feküdt. Sajnos sem róla, sem pedig családjáról semmilyen információval nem rendelkezünk 1860 után.⁹ Rajta kívül egyetlen magyar rabszolgatartóról tudunk. Újházi László elítélően írta Koszta Mártonról, aki miatt korábban komoly diplomáciai konfliktusba keveredett az Egyesült Államok és Ausztria, hogy „van egy szerezseny rabszolga asszonya. [...] Nagyon restelem, hogy magyar ember akadt, aki rabszolgát tartand. Be hamar fajul el sok ember.”¹⁰ Rajtuk kívül azonban nem is igen jellemző a korabeli magyarokra, hogy szimpatizáltak volna a rendszerrel. Érdekes kivételt képez a magyar utazó, Széchenyi Béla, aki az abolitionistákénál jóval kevésbé radikális megoldást keresett a rabszolgaság problémájának megoldására: „Vannak sokan – én is ezekhez tartozom – [...], kik átmeneti korszakok kedvelői, s jobban szeretnek egy [...] véréneküli forradalmat [...] egy mindent feldöntő, összeromboló néplázadásnál. Ugyanezt lehet a rabszolgasági emancipatióra alkalmazni.” Ő is egyetért azzal, hogy az „előrehaladt kor ily foltot magán nem tűrhet”, azonban meglátása szerint a rabszolgák felszabadítását feltétlenül meg kell hogy előzze civilizálásuk, hiszen jelenleg „a műveltség [...] mély fokán állanak”. Széchenyi képmutatással vádolja meg Északot, ahol – bár rasszizmussal vádolják a Konföderációt – szintén hátrányos megkülönböztetésnek teszik ki a szabad feketéket, s megtagadják tőlük a polgárjogot. Úgy véli, hogy Harriet Beecher Stowe regényében, az *Uncle Tom's Cabin*-ben (Tamás bátya kunyhója) ábrázolt állapotok kivételt képeznek, s az ültetvények sokkal inkább paternalista ábrázolását tartaná helytállóknak. Emellett igazságtalannak tartaná azt is, hogy a rabszolgák felszabadítása többszáz ezer ültetvényest fosztana meg „szerencsétlen vagyonától”. Úgy ítéli meg, a Dél „saját talpára állva” bizonyosan meg fogja oldani a problémát, hiszen ez saját belügye.¹¹

Voltak azonban olyan amerikai magyarok is, akik korántsem elégedtek meg az efféle átmeneti, fokozatos változásokkal, helyette a rabszolgaság azonnali eltörlését követelték, s időnként még az erőszaktól sem riadtak vissza ennek érdekében. Egyikük, akinek esetéről a *Chicago Daily Tribune* is beszámolt, 1857-ben arra lázított egy néger szakácsnőt, hogy keverjen arzént gazdája és családja ételébe a Georgia állambeli Augustában. A lakoma után hatan haltak meg, s harmincegyen voltak válságos állapotban. A néger szakácsnőt elevenen elégették, s a Coskina néven említett magyar uszító is hasonló sorsra jutott.¹²

Hozzá hasonlóan nem riadt vissza az erőszaktól az a Kaiser Ferenc sem, aki a rabszolgaság területi terjeszkedésének elvi kérdése miatt fegyveres összecsapásoktól sújtott Kansas rabszolgaságellenes erői közé állt, s fegyvert is ragadott. Részt vett az 1856. június 2-án vívott Black Jack-i összecsapásban, majd az Osawatomie mellett vívott csatában fogságba

⁹ Brockot illetően lásd Blake, Tom: *Lauderdale County, Alabama. Largest Slaveholders from 1860 Slave Census Schedules*. <http://freepages.genealogy.rootsweb.com/%7Eajac/allauderdale.htm>; United States. Bureau of Land Management. *Alabama Pre-1908 Homestead & Cash Entry Patent and Cadastral Survey Plat Index*. General Land Office Automated Records Project, 1996. No. 21163.

¹⁰ Újházi levele Klementin lányának, 1856. január 10. Sír Mező, TX. Országos Levéltár, Újházi Iratok.

¹¹ Széchenyi Béla: *Amerikai utam*. Pest, 1863. 30–31., 34–36.

¹² *Chicago Daily Tribune*, 1857. szeptember 22.

ejtették a rabszolgaságpártiak. A csatát követően egyikük, F. N. Coleman fejbe lőtte Kaisert, akinek neve felkerült az ütközet áldozatainak emlékművére.¹³

Nem minden magyart jellemzett ilyen szélsőséges állásfoglalás a rabszolgaság intézményének jövőjét illetően. Ennek a köztes csoportnak talán a legérdekesebb képviselője volt Kozlay Jenő, akinek pályafutása egészen különlegesen jól dokumentált attól kezdve, hogy elhagyta az országot a szabadságharc bukását követően. Leszármazottai, Janet és Doug Kozlay gondosan megőrizték dokumentumait, amelyeket 2006-ban adományoztak a Petőfi Irodalmi Múzeumnak.¹⁴ Roppan érdekes ez a gyűjtemény, hiszen Kozlay kiemelkedően termékeny író volt, legyen szó akár naplójáról, levelezéséről, akár pedig irodalmi műveiről. Mindez – előbb magyarul és németül, majd az 1850-es évek közepétől kezdve egyre inkább angolul – sok mindent elárul – egyebek mellett – a rabszolgaságról és a feketékről alkotott véleményéről is.

Kozlayra természetesen nagy hatást gyakoroltak az 1848–1849-es szabadságharc liberális eszméi, s ez jól látható, amikor az Atlanti-óceánon való átkelés közben hosszú német nyelvű versben vont párhuzamot az indiánok és a magyarok elnyomása között.¹⁵ Korai amerikai írásai között is előkelő helyen szerepelt a diszkrimináció és a rasszizmus témája, s a rabszolgaság intézményének részletes értékelését adja a „*The Slave Market*” [Rabszolgavásár] című írásában, amelyet akkor vetett papírra, amikor New Orleansban lakott egy esztendeig. Részletesen leírja, hogyan is zajlik az adásvétel, s borzongva állapítja meg, hogy „borzalmas dolog ilyet művelni egy szabad országban”.¹⁶ Az 1850-es évek végére azonban valamelyest változni látszik Kozlay véleménye a feketékről. 1857-ben a *The United States Democratic Review* folytatásokban közölte Kozlay regényét, amely a *Secrets of the Past. A Romance of the South* címet viselte.¹⁷ Ebben már határozottan negatívan ábrázolja az afro-amerikaiakat, akik ostobának és roppan naívnak tűnnek művében, amelyben egyébként eléggé ügyetlenül igyekszik az általuk beszélt dialektust visszaadni.

Kozlay ezrednaplója sem kevésbé érdekes bepillantást enged az emancipációval kapcsolatos véleményébe. Jóval az Emancipációs Nyilatkozat 1863. január 1-jei kiadása előtt, 1862. július 14-én így írt: „Jó néhányan vannak itt, akik ki fognak lépni a hadseregből, mert azt mondják, s én igazat adok nekik, hogy nem fognak harcolni a négerekért¹⁸, és az abolitionisták emancipációs politikájáért. [...] Sokban egyetértek ezzel [...], s ha az Elnök vagy a fanatikus abolitionista tábornok [John Charles Frémont – VIK] intézkedéseket fogyanatosít a rabszolgák felszabadítása érdekében,¹⁹ a többség és a keleti és a nyugati államok óhaja el-

¹³ *Chicago Daily Tribune*, 1857. szeptember 8.; Watts, Dale E.: *How Bloody was Bleeding Kansas?: Political Killings in Kansas Territory*. A Journal of the Central Plains, vol. 18. (1995/nyár) 116–129.

¹⁴ *Népszabadság*, 2006. március 11.

¹⁵ Kozlayról alkotott képet Janet Kozlayval folytatott rendszeres levélváltások során alakítottam ki. Ezúton köszönöm meg neki, hogy megosztotta velem a Kozlay Gyűjtemény dokumentumait, s hogy Bozzay Réka kolléganőmmel részt vehettem a német nyelvű levelek angolra fordításában.

¹⁶ Kozlay, Eugene: „The Slave Market”. Kozlay Iratok.

¹⁷ A regény teljes szövege elérhető az interneten is a Cornell Egyetem Making America gyűjteményében: <http://cdl.library.cornell.edu/cgi-bin/moa/moa~cgi?notisid=AGD1642-0041-71>.

¹⁸ Itt a pejoratív Nigger szót használta a Negro helyett.

¹⁹ Kozlay itt John Charles Frémont (1813–1890) emancipációs nyilatkozatára utalt, amelyet még 1861. augusztus 31-én bocsátott ki Missouriban, a Nyugati Katonai Körzet parancsnokaként. Ebben minden lázadó tulajdonát képező rabszolgát örökre szabadnak nyilvánított Missouriban. A proklamáció hatalmas port vert fel, az abolitionisták lelkesen üdvözölték, ám az északi közvéle-

lenére, én magam is visszavonulok a harcmezőről. [...] Azért jöttem ide, hogy újraegyesítem az uniót, s nem azért, hogy kiraboljak és elnyomjak másokat. [...] Hadd haljon meg mindenki, aki azért ügyködik, hogy elpusztítsa a szabadság eme földjét, de soha ne lopjuk el tulajdonukat, ahogyan az abolicionisták akarják azt a déli emberekkel.”²⁰

Számos alkalommal meglehetősen lesújtóan nyilatkozik az afro-amerikaiakról is. A fent említett, 1862. július 14-én kelt naplóbejegyzésében így fogalmaz: „Néhányan [az afro-amerikaiak] követték a hadseregünket, majd elhagytak bennünket, és visszatértek gazdáikhoz, korábbi helyzetükbe. Hát ezek azok az emberek, akiket a fanatikusok fel akarnak szabadítani?”²¹ Ezen véleménye tükrében azon sem lehet csodálkozni, hogy azzal sem értett egyet, hogy a feketékből ezredeket toboroztak, s bevetették őket a Konföderáció ellen. Úgy vélte, az afro-amerikaiak nem alkalmasak a szervezett harcra, s a katonai fegyelem is idegen tőlük: több alkalommal is panaszkodott, hogy a fekete katonák fosztogatnak. Emellett komoly kétségei voltak képességeiket illetően is: „Az elmúlt két éjszaka is riadó volt. A fekete katonák csapatostól jönnek jelenteni, hogy hatszáz lázadó közeleg. Készen álltam, hogy fogadjam őket, de ahogyan vártam, nem jött senki. Ezek a feketék, ha meglátnak egy tucat ellenséget, általában rögtön ötszázra becsülik a számukat.”²²

Kozlay ellen az a gyanú is felmerült, hogy időnként szemet hunyt beosztottai felszabadított rabszolgákkal szemben elkövetett kegyetlenkedései fölött. James C. Beecher, Harriet Beecher Stowe testvére, a 35. Néger Ezred parancsnoka azt állította, hogy Kozlay tanúk előtt kijelentette, hogy az 54. ezred (Kozlay alakulata) egyik hadnagya „rövid úton lezárta minden felszabadított néger panaszosnak az ügyét, a hüvelykujjainál fogva akasztva fel őket”.²³

Mindezzel korántsem akarom azt az érzést kelteni, hogy Kozlay rasszista lett volna. Igaz, hogy bizalmatlanul tekintett a feketékre, de ezzel egyáltalán nem állt egyedül az *antebellum* időszakában vagy akár a polgárháború idején. Sokkal inkább ő volt az, aki szinte tökéletesen asszimilálódott új hazája társadalmához, amelyet erőteljes negrofóbia jellemzett. Az egyszerű katona tehát, ellentétben azzal, amit Pivány vagy Vasváry sugallt, egyáltalán nem a rabszolgák felszabadításáért ragadott fegyvert – eltekintve a szélsőséges nézőpontot képviselő abolicionistáktól –, ami a konfliktus első két esztendejében nem is volt deklarált célja az Unió politikai vezetésének.

A magyar emigránsok közül jó néhányan kifejezték szimpátiájukat az elnyomott feketékkel, s a polgárháborúban harcoló magyar születésű katonák közül tízen vállaltak szolgálatot a fekete ezrekben. Tanulmányom második részében rövid áttekintést nyújtok ezeknek az alakulatoknak a szervezéséről s a fehér tisztek kiválasztásának kritériumairól.

USCT – Az Egyesült Államok Néger Ezredei a polgárháborúban

A polgárháborúval foglalkozó szakirodalom hosszú évtizedekig egyértelműen figyelmen kívül hagyta az afro-amerikaiak szerepvállalását a fegyveres harcokban, s úgy kezelte őket, mintha tétlenül várták volna, hogy a szabadság „sült galambja” a szájukba repüljön. Csúpan az 1960-as évek polgárjogi mozgalmait követően fordult a kutatók érdeklődése a konf-

---

mény többsége elítélte. Maga Lincoln is elhamarkodottnak tartotta, kérte Frémontot, hogy vonja vissza nyilatkozatát. Miután erre nem volt hajlandó, elmozdította beosztásából.

²⁰ Kozlay ezrednaplója, 1862. július 14. Shenandoah-völgy. Kozlay Iratok.

²¹ Uo.

²² Kozlay ezrednaplója. 1865. április 19. Dél-Karolina. Kozlay Iratok.

²³ Singleton, Robert: *William Gilmore Simms, Woodlands, and the Freedmen's Bureau*. Mississippi Quarterly, (1996/Tél) 19–37.

liktus társadalomtörténeti aspektusai felé, s ekkor jelentek meg az első igazán tudományos igényű elemzések a fekete katonák polgárháborús szerepléséről, mintegy egy évtizeddel azt követően, hogy napvilágot láttak a külföldi születésűek részvételét taglaló elemzések úttörő munkái Ella Lonn tollából.²⁴ Ezek a művek bebizonyították, hogy a feketék igenis komoly szerepet játszottak a polgárháború kimenetelének eldöntésében, s a mintegy százhetvenöt ezredbe csoportosított 178 000 szabad fekete és volt rabszolga számszerűleg az Unió hadseregének mintegy tizedét tette ki 1865-re.

A feketék felfegyverzése roppant kényes kérdés volt a korabeli Egyesült Államokban, tekintve a velük szembeni, a lakosság túlnyomó többségét jellemző bizalmatlanságot. Abraham Lincoln és kormánya azonban a katonailag túlnyomórészt sikertelen 1862-es esztendő után belátta, hogy nem nélkülözheti a felszabadított rabszolgákban rejlő katonai és munkaerőpotenciált. Ebben a kontextusban kell értelmezni Lincoln 1863. január 1-jén kiadott Emancipációs Nyilatkozatát is, amely korántsem jelentette az ország rabszolgáinak egyetemes felszabadítását, ugyanis csak azokra a területekre vonatkozott, amelyek a nyilatkozat kibocsátásakor lázadásban álltak az Unió kormányával szemben. Ahhoz tehát, hogy valóban érvényt szerezhessenek a proklamációnak, katonailag kellett a déli területeket meghódítani.

Az elvi elhatározás a feketék felfegyverzéséről és besorozásáról mindenesetre megszületett, és 1863. május 22-én a Hadügyminisztérium kibocsátotta 143. számú Általános Parancsát, amelynek értelmében felállították a feketék toborzásáért felelős Néger Ezredek Hivatalát. Abban is nagyjából egyetértett mindenki, hogy a fekete ezredek élén fehér tiszteknek kell szolgálniuk, hiszen a rabszolgafelszabadítási nyilatkozat korántsem törölte ki az északi társadalomból a negrofóbiát; sokan kételkedtek abban, hogy a feketék képesek hatékonyan harcolni, s sokan továbbra is úgy gondolták, hogy az afro-amerikaiak egy alacsonyabb rendű faj, akik felelőtlenek, lusták és gyermeki lelkületűek, illetve nehezen kordában tarthatók.²⁵

A fekete ezredek élére kerülő tisztekkel szembeni elvárások ugyanakkor korántsem voltak egységesek. Az első fekete ezredet T. W. Higginson százados szervezte, s tisztjeinek zöme semmiféle katonai tapasztalattal nem rendelkezett – Higginson, korának prominens gondolkodója és eltökélt abolicionista, úgy vélte, hogy az ezredek élén sokkal fontosabb a különösen erős karakter, mint pusztán a katonai tapasztalat. John A. Andrews, Massachusetts kormányzója ezzel ellentétben a katonai jártasságban hitt: „Olyan tiszteket szeretnék itt látni [...], akik fiatalok, de van már katonai tapasztalatuk, határozott rabszolgaság-ellenes elveket vallanak, ambíciózusak, s képesek a børszín szerinti közönséges diszkrimináció felülemelkedni, s akik hisznek abban, hogy a fekete emberek alkalmasak a katonai szolgálatra.”²⁶

Az ezredekbe jelentkezőket bizottságok bírálták el, akik elsősorban a valódi elhivatottságot keresték a jelöltekben. Milyen motivációikkal is bírtak hát a jelentkezők? Nem kevesen voltak köztük olyanok, akik szimpatizáltak az afro-amerikaiakkal, s úgy vélték, hogy szolgálatukkal segíthetik helyzetük javításában, így egyfajta misszióként fogták fel leendő kinevezésüket. Mások viszont úgy gondolták, hogy ezek az ezredek segítenek majd végleg

²⁴ Lonn, Ella: *Foreigners in the Confederacy*. Chapel Hill, 1940.; Lonn, Ella: *Foreigners in the Union Army and Navy*. Baton Rouge, 1951.

²⁵ Glatthaar, Joseph T.: *Forged in Battle: The Civil War Alliance of Black Soldiers and White Officers*. New York, 1990. 35.

²⁶ Emilio, Luis F.: *A Brave Black Regiment: History of the Fifty-Fourth Regiment of Massachusetts Volunteer Infantry*. Cambridge, 1894. 3–5.

megtörni a déliek ellenállását, így minél jobban szervezettek ezek az alakulatok, annál hamarabb győzedelmeskedik az unió egysége. A USCT kinevezések nem csekély zsoldemelés is jelentettek, ami természetesen komoly vonzerőt jelentett sokak számára. Egy Illinois állambeli katona nem igazán komoly elhivatottságról tett tanúbizonyságot, amikor így fogalmazott: „Havi százhusz dollárért egy alligátorokból álló ezredet is szívesen kiképeznék.”²⁷ Összehasonlításképpen, aktuális zsoldja havi tizenhárom dollár volt.

Emellett komoly presztízsnövekedést is jelentett, ha valaki tiszti vagy éppen parancsnoki beosztásra tett szert valamelyik fekete ezredben. A külföldi születésűek számára ez különösen fontos kiugrási lehetőséget jelenthetett, hiszen az önkéntes ezredek maguk választották parancsnokaikat, s ők így – kezdeti kapcsolati tőke s megfelelő ismertség híján – ebből gyakran kimaradtak. (Bár az ún. etnikai ezredek élére leggyakrabban saját ezredet választottak, roppant jellemző volt ez például a német regimentekre.) Külön előnyt jelenthetett az európai származású tisztek többségének komoly katonai előélete, bár sokak számára problémát jelentett, hogy nem sajátították el megfelelő szinten az angol nyelvet.

A jelentkezés egyszerű levél formájában történt, amelyhez a kandidálóknak csatolniuk kellett vagy parancsnokuk vagy pedig tisztársaik ajánlását. A pályázatokat teljesen kompetitív alapon bírálták el, s a végső döntés egy komoly szóbeli vizsgát követően született meg. Ezt a vizsgát egy négytagú bizottság előtt kellett letenni, amely vizsgálta a jelöltek jártasságát taktikában, katonai szabályzatban, általános katonai tudásban, számtanban, történelemben és földrajzban.

A vizsga nehézségének híre hamar elterjedt, így külön vállalkozás indult a jelöltek felkészítésére. A Néger Ezredekbe Jelentkezőket Felkészítő Szabad Katonai Iskola (Free Military School for Applicants for Commands of Colored Troops) olyan sikeresnek bizonyult, hogy 1864 elején már heti százhetven jelentkezőt regisztráltak. Az iskolát elvégzettek 96%-át alkalmasnak minősítették a felvételi bizottságok, míg a többi jelentkezőnél 50% alatti volt ez az arány.²⁸

A magyarok esetében a rendelkezésre álló források azt mutatják, hogy tizenegy magyar jelentkezett a fekete ezredekben való szolgálatra, ám csak tízen kerültek valóban ilyen alakulathoz. Az egyetlen kimaradt jelölt Dr. Tauszky Rudolf volt, aki segédsebészként szolgált az önkéntes alakulatoknál főhadnagyi rangban. Amikor az akkorival megegyező beosztást kínáltak neki az Első Néger Ezredben, durván visszautasította az ajánlatot, mivel ő ezredsebész kívánt lenni egy ilyen alakulatban.²⁹ Látható tehát, hogy alacsonyabb rangúnak tartotta volna ezt a fajta beosztást, s csupán azért vállalta volna el, hogy előrelépjen a ranglétrán. Tauszky egyébként a polgárháborút követően a New York-i orvoselit egyik elismert tagja lett, egészen addig, míg elméje elborult, s 1885. január 3-án pisztollyal előbb feleségére lőtt rá, majd öngyilkosságot kísérelt meg (egyikőjük sem halt meg). Életét a Bloomingdale elmeegógyintézetben fejezte be 1889-ben.³⁰

Magyar katonák a néger ezredekben

Nem minden magyar számára jelentett alacsonyabb rendű szolgálatot a néger ezredekbe szóló beosztás, tehát tízen vállaltak szerepet valamelyik ilyen ezredben. Az alábbiakban pá-

²⁷ Glatthaar: *Forged in Battle*, 41.

²⁸ Glatthaar: *Forged in Battle*, 50–55.

²⁹ Rudolph Tauszky to Surgeon General US Army, 31 August, 1863. Personal Papers Tauszky, RG 94, National Archives, Washington, D.C. (A továbbiakban: NA)

³⁰ Tauszky életét illetően lásd Beszedits, Stephen: *Hungarian Physician in the American Civil War*. Vasváry Collection Newsletter, vol. 29. (2003/1.)

lyafutásuknak ezen szakaszába kívánok betekintést nyújtani, s megvizsgálni lehetséges motivációikat, valamint azt, hogy bevándorlóként miként is boldogultak a sokszor még született amerikaiak számára is problémásnak tartott ezrekben.

Asbóth Sándor dandártábornok

A magyarországi „48-asok” egyik leginkább köztiszteletben álló tagja volt Asbóth Sándor dandártábornok, aki egyaránt nagy elismertségnek örvendett mind a magyarok, mind az amerikaiak körében. A polgárháború korábbi szakaszában Frémont tábornok tisztikarában szolgált, majd 1863 őszén parancsot kapott Lorenzo Thomas tábornoktól, hogy kezdje meg az afrikai-amerikaiak toborzását Floridában. Személyes befolyása lehetővé tette, hogy magyar emigránsársai közül is tiszti kinevezést kapjanak néhányan, főleg miután az egyre növekvő igény miatt már a hadosztályok parancsnokai is személyesen bírálhattak el pályázatokot. (Asbóth a Nyugat-Floridai Hadosztály parancsnoka volt.) Így lett Dobozy Péter Pál Asbóth szárnysegédje, de a tisztikarában szolgált Zulavsky László és Emil, illetve Ruttkay Albert is, akik később mindannyian különféle megbízásokhoz jutottak fekete ezrekben. Asbóth 1864. szeptember 27-én szenvedett súlyos sérülést a Florida-állambeli Mariannánál: egy puskagolyó a bal karját törte el, míg egy másik a fejében kötött ki – a lövedéket az orvosok haláláig nem tudták eltávolítani. Emiatt kényszerült visszavonulni, s a polgárháború után az Egyesült Államok argentinai nagykövete lett, Buenos Airesben halt meg 1868. január 21-én.

Csermelyi József őrnagy

Csermelyi József egyetemi hallgatóként keveredett az 1848–1849-es szabadságharcba, amelyben katonai szolgálatot is teljesített. Ács Tivadar szerint kényszeroszított volt az osztrák hadseregben, de 1850-ben az Egyesült Államokba emigrált. Egyike azon magyaroknak, akik belekeveredtek az 1851-es Narciso Lopez-féle kubai kalandba,³¹ melynek bukása után a spanyolok Csermelyit az észak-afrikai Ceuta ólombányáiban tartották kényszermunkán, ahol közel másfél esztendő t raboskodott.³² Szabadulását követően visszatért Amerikába. 1861-ben főhadnagyként került a 45. New York-i Gyalogezredhez, majd 1862 júniusában századosá léptették elő. Szolgált Daniel Ullmann tábornok Afrikai Dandárjának 5. ezredében, amely később a 10. Gyalogezred, Corps d’Afrique lett. (Később ebből alapították meg a 82. Néger Gyalogezredet.) Ezen alakulat századosaként tanúsított kiemelkedő bátorságot a Fort Blakely mellett lezajlott ütközetben, amely után őrnaggyá léptették elő. A polgárháborút követően Csermelyi szintén aktív szerepet vállalt a magyar-amerikai közösség életében: ennek köszönhetően a New York-i Magyar Társaság elnökévé választotta.

Dobozy Péter Pál ezredes

Dobozy Péter Pál (1833–1919)³³ részt vett az 1848–1849-es szabadságharcban, majd előbb Törökországban élt, illetve csatlakozott az itáliai Magyar Légiónhoz is. Megsebesült, miközben a hírhedt banditával, Carmine Crocco Donatellivel (1830–1905) harcolt. Martin Öfele

³¹ Narciso Lopez (1797–1851) venezuelai születésű kalandor, katona, aki elsősorban Kuba spanyol megszállás alól való felszabadítását célzó expedícióival vált ismertté. Az 1851-es kísérletnek több magyar résztvevője is volt, azonban Lopez kudarcot vallott a kubaiak fellázításában, így a támogatásuk nélkül többszörös számbeli fölényben lévő spanyolok legyőzték a filibusztereket. Többeket kivégeztek – közöttük Lopez is –, míg a résztvevők közül sokakat kényszermunkára ítélték.

³² Tudósítás a Ceutában raboskodó magyarokról: *Daily National Intelligencer*, 1851. szeptember 5.

³³ Születési évét illetően több adat is létezik. A *South Central Missouri Genealogical Society Newsletter*, vol. 19. (2001/április), No. 2. szerint 1831-ben született.

egyértelmű kapcsolatot vélt felfedezni Dobozy szabadságszeretete és amerikai polgárháborús részvétele között.³⁴ Dobozy előbb Asbóth szárnysegédje lett, később pedig egy őrnagyi ranggal járó beosztást is visszautasított, hogy parancsnoksága alatt maradjon. 1863 júniusában utasította Asbóth, hogy szervezze meg a 2. Tennessee Nehéztüzérséget, amelynek hamarosan őrnagya is lett. Minden jel arra mutat, hogy Dobozy kiváló munkát végzett szervezőként és parancsnokként egyaránt. John Rush orvosi ellenőr a következőket írta az ezredénél tett látogatása után jelentésében: „Mind az orvosok, mind pedig a tisztek nagy figyelmet fordítanak a legénység kényelmére és jó közérzetére”, s külön kiemelte a katonák kiváló morálját, amit egyértelműen „a tisztek magas szintű elkötelezettségének” tulajdonított.³⁵ Ennek ellenére sem sikerült Dobozynek elkerülnie a külföldi tisztekkel szemben tanúsított bizalmatlanságot. Charles H. Adams ezredes, az egykori elnök, John Quincy Adams unokája hivatalosan megkérdőjelezte képességeit, s úgy vélte, alkalmatlan az ezred irányítására: „Lehet, hogy jó katona az európai iskola szerint, ám olyan tökéletlenül beszél az angol nyelvet, hogy ez teljes egészében lehetetlenné teszi számára, hogy megértesse magát azokkal az emberekkel, akik az ezredet alkotják.”³⁶ A kezdeményezésére összehívott ellenőrző bizottság, élén James N. McArthur ezredessel, azonban úgy találta, hogy Dobozy „minden tekintetben tökéletes úriember, nagyon energikus és remek tiszt”, s nyelvtudását is megfelelőnek minősítették.³⁷ A polgárháborút követően Dobozy Nyugat-Arkansasba költözött, ahol farmerként élt, illetve földmérőként dolgozott a vasútvonalaknál. Az Ozark-hegyek vidékén „szinte helyi látványosságnak számított”, nagy köztiszteletnek örvendett, s rendszeresen részt vett a helyi közéletben. Alapító tagja volt az első baptista templomnak a Missouri állambeli West Plains-ben.³⁸ 1919-ben halt meg.

Kappner Ignác ezredes

Kappner Ignác (1826–1891) magyarságáról nem minden tekintetben lehet egyértelműen állást foglalni. Martin Öfele *German-Speaking Officers in the U.S. Colored Troops, 1863–1867* című könyvében magyarként szerepel, azonban amerikai honosítási dokumentumán „osztrák” nemzetiségűnek tüntették fel. (Ez természetesen nem feltétlenül jelenti azt, hogy osztrák volt, hiszen gyakorlatilag magyar állampolgárság nem is létezett hivatalosan ebben az időben. Más kérdés, hogy a magyarok, ahol csak lehetett, büszkén szerepeltették magyarságukat.)

Kappner igazi régi vágású katona volt, akinek semmiféle politikai kapcsolatra nem volt szüksége ahhoz, hogy ezredes lehessen. A beszámolók szerint olyan úriember volt, aki elítélte a hazugság minden formáját. A források kiemelik empátiáját, ami különösen alkalmasra tette arra, hogy egy fekete ezredet igazgasson: „Egy pillanatig sem fordult meg Kappner ezredes fejében, hogy fekete ezred szervezésekor vagy vezetésekor olyan feladatot látna el, ami méltatlan egy makulátlan katonához.”³⁹ Igyekezett mindenben a fekete kato-

³⁴ Öfele, Martin: *German-Speaking Officers in the U.S. Colored Troops, 1863–1867*. Gainesville, FL, 2004. 89.

³⁵ Regimental Papers 4th USC Heavy Artillery, RG 94, National Archives, Washington, D.C. Inspection Report by John Rush, Act. Med. Insp., May 30, 1964.

³⁶ Lt. Col. Charles H. Adams to Cpt. T. H. Harris, Ass. Adj. Gen. 16th Army Corps, Dec. 19, 1863. Regimental Papers 4th USC Heavy Artillery, RG 94, NA.

³⁷ Öfele: *German-Speaking Officers*, 126.

³⁸ Chapin, Allene: *Colonel Peter Paul Dobozy: Exile in the Ozarks*. West Plains Gazette, vol. 21. (1983/március-április) 36–40.

³⁹ Military Order of the Loyal Legion of the United States, Commandery of the State of Missouri. In Memoriam Colonel Ignatz Kappner. St. Louis, MO, 1892.

nák érdekét szem előtt tartani, így például közbeavatkozott, amikor a hadsereg távolabbi helyre akarta költöztetni azt a menekülttábor, amely állomáshelyük, Fort Pickering mellett feküdt, s amelyben a legtöbb fekete katona családja élt.⁴⁰ Kappner nemcsak elviekben tartotta egyenlőnek katonáit a fehérekkel, hanem kiképzésüket is a legkeményebb szigorral hajtotta végre, aminek köszönhetően ezrede, az 1. Tennessee Néger Nehéztüzérség, majd később a 3. Néger Nehéztüzérség az Unió hadseregének egyik legjobb alakulatává vált. Ezért szerette volna a polgárháború befejezése után is szolgálatban tartani alakulatát, ám ez politikai kapcsolatok nélkül nem sikerülhetett. 1865 után St. Louis-ban Pulitzer Józseffel dolgozott együtt a *St. Louis Post-Dispatch* című napilap társszerkesztőjeként. 1891. október 20-án halt meg St. Louis-ban.

Ruttkay Albert őrnagy

Kossuth egyik unokaöccse ő, akinek édesanyja Ruttkayné Kossuth Lujza volt. Katonai karrierje a polgárháborúban a 3. Néger Nehéztüzérségnél kezdődött. Miért is jelentkezett Ruttkay hadseregbe? Erről így vallott: „Pusztá *hazaszeretetből* vállaltam a szolgálatot, akkor, amikor *Hazánk* joggal várta el a szilárd támogatást.”⁴¹ (Kiemelés tőlem – V. I. K.) Szóhasználatából látható, hogy valóban hazájaként tekintett az Egyesült Államokra, s úgy érezte, lojalitással tartozik. 1864 márciusában, huszonkét esztendősen nevezték ki Ruttkayt az 1. Floridai Lovasság őrnagyává, amiben valószínűleg Asbóth is komoly szerepet játszhatott. Ugyanazon év szeptemberében pedig a Nyugat-Floridai Katonai Körzet főparancsnokságán helyettes hadsegéd lett, míg 1865 áprilisában Nathaniel P. Banks vezérőrnagy szárnysegédje. 1865 májusában szerelték le.

A polgárháború után a gyapotüzletben próbált szerencsét, megalapította a *Ruttkay and Co.* céget, s egészen haláláig Texasban élt. 1888-ban halt meg Houstonban.

Toplányi Sándor százados

Toplányi (1825–1886) főhadnagyként szolgált az 5. New York-i Tüzérségnél, ahová a szolgálati adatai szerint közlegényi rangból küzdötte fel magát. 1863 áprilisában azonban vizsgálatbizottság elé kellett állnia, amely a következőket állapította meg a magyar tisztról:

„Teljesen járatlan a gyalogsági taktikában, s tekintve a szolgálatban eltöltött idejét, járatlan a tüzérségi taktikában is. Keveset vagy semmit sem tud az őrség feladatáról, s rop-pant keveset az alakulat belső gazdálkodásáról. Külföldi, de az angol nyelvet kiemelkedően jól beszél. Személyiségében nem találtunk semmit, ami nem összeegyeztethető egy becsületes emberrel, s általános szokásaiban sem, de úgy tűnik, nem mutat elég elkötelezettséget az iránt, hogy megtanulja kötelességeit, s viselkedése is okvetetlenkedő és kellemetlen. Nem eléggé kvalifikált ahhoz, hogy főhadnagyi rangot viseljen az Egyesült Államok hadseregében.”⁴² Toplányi azonban nem fogadta el a bizottság ítéletét, újabb vizsgálatot kért, melynek során a kérdések zömére már sikerült válaszolnia. Barry dandártábornok kiváló tisztnak nevezte, aki legalább annyira jó, ha nem jobb, mint a többi tüzérségi tiszt. Sőt, Wil-

⁴⁰ Col. I.G. Kappner 1st Tenn Heavy Artillery, Commanding Fort Pickering to Lt. Geo. A. Mason, Acting Assistant Adjutant General U.S. Col. Troops of Tennessee, March 4, 1864, Document G-9, Freedmen and Southern Society Project, University of Maryland, College Park, MD. (a továbbiakban: FSSP)

⁴¹ A. Ruttkay to Maj. Gen. N. P. Banks, May 30, 1865, Service Records Albert Ruttkay, 1st Florida Cavalry, RG 94, NA.

⁴² Findings of a Board of Examination, April 13, 1863, LR AGO V.S. 1863 M 767, RG 94, NA.

liam Birney ezredes ajánlására hamarosan a 3. Néger Gyalogos Ezred századosa lett.⁴³ 1865 februárjában azonban hadbírótság elé került, mivel megtámadta és fizikailag bántalmazta ezrede egyik fekete katonáját, John Banks közlegényt. A katona vallomása szerint Toplányi részegen megvádolta őt azzal, hogy elaludt őrségben, s amikor ő tanúkat kért, mérgében ütlegetni kezdte. Beosztott tisztjei mind azt vallották, hogy Toplányi teljesen elutasította a testi fenyegetést, s igazából felettesei is értetlenül álltak az eset előtt. E. P. Scammon dandártábornok még másfél évtizeddel később is felidézte, mennyire nagy benyomást tett rá Toplányi, akinek sikerült „egy csapat iskolázatlan négerből fegyelmezett és hatékony alakulatot kovácsolnia”.⁴⁴ Mindezek ellenére a bíróság bűnösnek találta, s elbocsátották a hadseregből. Végül Scammon avatkozott közbe, s Toplányi kegyelemben részesült, megőrizve jó hírét. Az eset nem feltétlenül sugallja, hogy ez valamiféle rasszista kirohanás lett volna, sokkal inkább Toplányi alkoholproblémáira hívta fel a figyelmet, ami már korábbi alakulatainál is gondot okozott. A polgárháborút követően Toplányi részt vett a magyar-amerikai közéletben, a *Hungarian Grant and Wilson Club* elnöke volt. 1884-ben még hazalátogatott Magyarországra, s két esztendővel később hunyt el.

Vöneki Lajos őrnagy

Vöneki magyarságát illetően is részben Martin Öfele művére hivatkozhatunk, másrészt Bona Gábor is említi a magyar szabadságharc tisztjei között.⁴⁵ A Radetzky-huszároknál volt hadnagy, majd dezertált. Szintén hadnagyi rangban szolgált a honvédseregben, 1849-et követően emigrált, és Garibaldi Magyar Légiónjába állt. Az Egyesült Államokban Missouriban telepedett le, ahol igen hamar beilleszkedett a helyi német közösségbe. A polgárháborúban előbb századosként szolgált a 68. Néger Gyalogezrednél, majd az 1865-ben St. Josephben felállított 51. Missouri ezred őrnagya lett. Ezt az alakulatot már kizárólag a konfliktust követő rekonstrukciós időszakra hozták létre. Meglepő módon pályafutása során ekkor találkozott közvetlen módon a diszkriminációval, s nem akkor, amikor még fekete ezredben teljesített szolgálatot. Amiatt ugyanis, hogy ő maga külföldi volt, rengeteg nehézséggel kellett szembenéznie. Erről így vallott: „Olyan szerencsétlen, hogy német – Dutchman⁴⁶ – vagyok, semmit sem csinálhatok félgőzzel, nem járhatnak a gondolataim máshol, úgy kell céljaimat elérni s munkámat végezni, hogy senkire sem vagyok tekintettel, senki irányába nem mutatok ragaszkodást, és senkit nem részesítek semmilyen előnyben.”⁴⁷ Végül úgy döntött, nem képes mindezzel szembenézni, személyében sértve érezve magát, kilépett a hadseregből.

Zulavsky Emil alhadnagy

László bátyjához hasonlóan Garibaldi alatt szolgált Itáliában, majd az Egyesült Államokban próbált szerencsét. Korábban tizedesként szolgált, majd öccse ezredében, a 82. Néger Gyalogezredben előbb törzsőrmester, majd a szükséges vizsga letételét követően alhadnagy.

⁴³ Öfele: *German-Speaking Officers*, 127.

⁴⁴ Brig. Gen. E. P. Scammon to Alexander Toplanyi, Dec. 7, 1879, Pension File Alexander S. Toplanyi, RG 15, NA

⁴⁵ Öfele: *German-Speaking Officers*, 55.; Bona, Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. 3 kötet. Budapest, 1998. III. 491.

⁴⁶ A korabeli Amerikában szinte bármely idegen népcsoportra ráakasztották a ‘Dutch’ címkét, amelynek tagjai más nyelven beszéltek, s akiket alacsonyabb rendűnek vagy egyszerűen másnak gondoltak.

⁴⁷ Vöneky to Maj. H. Hannahs, June 28, 1865, Service Records Louis Vöneky, 51st Missouri Infantry, RG 94, NA.

A polgárháború végét követően is katona szeretett volna maradni, s ennek érdekében 1866 januárjában levelet is írt Andrew Johnson elnöknek, arról azonban nincs információ, hogy kérése teljesült volna.⁴⁸

Zulavsky László ezredes

Zulavsky László is Kossuth egyik unokaöccse volt, s – mint láttuk – rajta kívül három testvére is harcolt az amerikai polgárháborúban, Emil és Zsigmond ráadásul szintén öccse ezredében, a 82. Néger Gyalogezredben. László 1837-ben született, roppant fiatalon csatlakozott Garibaldihoz, majd ragadott fegyvert Észak és Dél háborújában. Huszonhét esztendősen már alezredesi rangot viselt, s nemcsak az amerikai magyarok között zengtek ódákat hősiességéről. A 82. Néger Gyalogezred parancsnokaként azonban meglehetősen sokan kritizálták tevékenységét, ugyanis elsősorban a fekete katonák morális nevelését tartotta feladatának, s a katonai képzést gyakran háttérbe szorította. Isaac S. Bangs ezredes szerint „különösen az a következetes szigor hiányzott Zulavskyból, amely elengedhetetlen egy olyan szervezetben mint az USC.”⁴⁹ A magyar tisztnek – aki egyébként maga is kijelentette, hogy nem feltétlenül alkalmas egy ezred irányítására – 1864 decemberében hadbíróóság elé kellett állnia, miután kiderült, hogy ezredével sohasem végzett zászlóalj-gyakorlatot. A bíróság azonban felmentette minden vádpont alól, és rangjában, illetve beosztásában is megerősítette.

Bár a későbbiekben sem minden kritikától mentesen végezte munkáját, működésével felettesei többnyire elégedettek voltak. A Fort Blakely közelében lezajlott ütközetről készített jelentésében William A. Pile dandártábornok így írt a magyar tiszt vezette ezredről: „Noha [az ezred] tartalékban volt, s következetesen késve kezdte meg a támadást, mindvégig megőrizte szervezettségét, tisztjei pedig mindannyian jártasságról és bátorságról tettek tanúbizonyságot.”⁵⁰ Ebben a már említett ütközetben tanúsított hősiességéért kapott tiszteletbeli őrnagyi rangot egy másik magyar, Csermelyi József. Zulavsky egyértelmű kapcsolatot látott az Unió végső győzelme és a rabszolgaság eltörlése felett, s kiemelten fontos szerepet tulajdonított az afro-amerikai katonáknak abban, hogy fajuk teljesen egyenrangú helyet foglalhasson el a fehérek által uralt társadalomban: „A világ szeme rajtatok van: hosszú ideje elnyomott fajotok barátai bennetek keresik a bizonyosságot, hogy a Teremtő benneteket is éppúgy felruházott férfiassággal, ahogyan bármely fehér embert.”⁵¹ Zulavsky több alkalommal is felszólalt a katonák előtt a diszkrimináció ellen, és próbálta azt a fajta lovagias katonai ideált megidézni előtük, amelynek őnmaga is igyekezett megfelelni. Nem tűrte például a fosztogatást és a civil lakosság elleni erőszakot, ami más fekete ezredek tisztjeinek is komoly fejtörést okozott: „Katonák vagyunk, és nem deszperádók; csak ők esnek abba a bűnbe, hogy nőket inzultálnak, különösen akkor, amikor a szegény nők, mint ezek a szerencsétlen menekültek, segítségért és védelemért fordulnak hozzánk. Kimondhatatlan szégyen, hogy bárki, aki egyenruhát visel, annyire megfélemedkezzen magáról s a szent célról, amit képvisel, hogy ilyen vérlázító brutalitásra vetemedjen.”⁵² Zulavsky kato-

⁴⁸ Zulavsky to Andrew Johnson, January 10, 1866, Service Records Emile Zulavsky, 82nd USC Inf., RG 94, NA.

⁴⁹ Bangs, Isaac S.: *The Ullmann Brigade*. War Papers Read Before the Commandery of the State of Maine, Military Order of the Loyal Legion of the United States, vol. 2, 290–310.; 296.

⁵⁰ Öfele: *German-Speaking Officers*, 189.

⁵¹ Öfele: *German-Speaking Officers*, XI.

⁵² General Order No. 25. By Col. L.L. Zulavsky, HQ 82nd Regt. US Infantry (Colored), Barrancas, FL, May 1, 1864, Document G-130, Freedom Archives, FSSP.

nákról alkotott képét sértette már maga a feltételezés is, helyette igyekezett megfelelő ideálokat állítani a katonák elé: „Bátorság, kitartás és az ügy iránti elkötelezettség legyen a szívekben. Imádkozzatok az unió helyreállításáért, dicsőséges országunk megváltásáért; s a Szabadság és az Unió legyen a mottótok.”⁵³ Zulavsky elkötelezettségét az emancipáció s a rabszolgák helyzetének javítása mellett 12. számú hadparancsa tükrözi legjobban, amelyet Lincoln elnök tragikus meggyilkolása után adott ki: „Az Egyesült Államok fekete alakulatainak mindenkinél nagyobb szeretettel és tisztelettel kell Mr. Lincoln emlékét szívükben hordozniuk. Mindenekelőtt neki köszönhetik ők és rokonaik szabadságukat, igazságot, tördést, hírnevet, s minden más áldást, amiben részüik van. Ebben az országban ő volt a fekete megváltója, s nevét éppen olyan áhítattal kell ajkukra venni, ahogyan az emberiség Megváltójának nevével teszik.”⁵⁴ A polgárháború után Zulavsky László élénk szerepet vállalt a New York-i magyar-amerikai közösség életében.

Zulavsky Zsigmond alhadnagy

Az egyetlen olyan magyar katona ő, aki valamelyik fekete ezredben szolgált, s életét vesztette. Az 1841-ban született fiú a harmadik Zulavsky testvér volt, aki fegyvert fogott a polgárháborúban. 1861-ben, tizenkilenc esztendősen állt be a 8. New Hampshire-i ezredbe, ahol közlegényként szolgált. 1863 áprilisában bátyja, László ezredébe, a 82. Néger Gyalogezredbe került át, ahol alhadnagyi rangot töltött be. Amikor az alakulatot Louisianába vezényelték, hastífuszban megbetegedett, s 1863. szeptember 16-án Port Hudsonban elhunyt.

A fentiek alapján úgy tűnik, semmiképpen sem helytálló az a korábban elfogadottnak tekintett nézet, hogy a magyar katonák zöme a rabszolgák felszabadítása céljából jelentkezett katonai szolgálatra az amerikai polgárháborúban. Természetesen voltak közöttük olyanok, akik valóban szívügyüknek tekintették az afro-amerikaiak helyzetét és szabadságát, s – mint láthattuk – egy-két kivétellel ők voltak azok, akik a fekete ezredbe jelentkeztek. Az európai harcmezőkön szerzett katonai tapasztalatukat többnyire remekül kamatoztatták, így összességében elmondható, hogy hasznos szolgálatot láttak el ezekben a beosztásaikban.

1998. július 18-án leplezték le az amerikai fővárosban Ed Hamilton szobrát, amely az Afro-Amerikai Polgárháborús Emlékmű nevet viseli, s azoknak a katonáknak állít emléket, akik aktív szerepet vállaltak az emancipáció gyakorlati kivívásában is. Éppen ezért nemcsak néger katonák nevei olvashatók a szobor talapzatán, hanem azon fehér tiszteléi is, akik a fekete ezredekben szolgáltak. Feltétlenül érdemes tehát arra is emlékeznünk, hogy köztük magyar katonatiszteknek is emléket állít ez az alkotás, hiszen Ruttkey Albert, Zulavsky László, Zsigmond, Toplányi Sándor, Csermelyi József neve egytől-egyig ott szerepelnek a három méter magas bronzszobor talapzatán.

⁵³ General Order No. 38. By Col. L.L. Zulavsky, HQ 82nd Regt. US Infantry (Colored), July 26, 1864, Document G-131, Freedom Archives, FSSP.

⁵⁴ General Order No. 12. 18 May, 1865, OR, Ser. 1, Vol. 49, pt 2, 833f

ISTVÁN KORNÉL VIDA

“Friends of a Long Oppressed Race”: Hungarian Soldiers in the Colored Regiments in the American Civil War

Although the history of the Kossuth Emigration, the first sizeable wave of Hungarian expatriates arriving in the United States in the 1850s, has been largely ignored by historians, the Hungarians' participation in the American Civil War is one of the most written-about chapters of Hungarian-American historical links and contacts. However, most of the works scrutinizing this subject are riddled with errors, either because their writers' intended purpose was self-justification for the Hungarian-American community or simply due to their inadequate methodology. Recent research proved that many of the earlier claims have to be revised, including the Hungarians' approach towards the institution of slavery. In the first part of my study, I investigated how the Kossuth emigrés perceived the “peculiar institution”, and analyzed what motivated some Hungarian soldiers to apply for commissions in the United States Colored Troops and serve along with African-Americans. The second part of my paper is devoted to the brief biographical list of these officers with special emphasis laid on their service in the colored regiments, and how they related to the men under their command